

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
Факультет № 1
Кафедра кримінального права і кримінології

МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ
ДО СЕМІНАРСЬКИХ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ
навчальної дисципліни «Кримінально-правова кваліфікація»
(обов'язкова компонента освітньої програми першого рівня вищої освіти)

галузь знань – 08 Право;
спеціальність – 081 Право

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 р. № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 1
Протокол від 16.08.2023 р. № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. № 7

Розглянуто на засіданні кафедри кримінального права і кримінології, протокол від 20.07.2023 р. № 14

Розробник:

Доцент кафедри кандидат юридичних наук, доцент Лизогуб Я.Г.

Рецензенти:

1. Професор кафедри криміналістики, судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Степанюк Р.Л.
2. Професор кафедри кримінально-правових дисциплін Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна, доктор юридичних наук, професор Храмцов О. М.

1. Структура навчальної дисципліни

1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Література, сторінки	Вид контролю
	Всього	з них:						
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота		
Семестр № 7								
Тема № 1. Поняття та значення кримінально-правової кваліфікації. Її структура, стадії та принципи.	4	2				2	Основна: №№ 1–12. Допоміжна: 18	
Тема № 2. Підстави, види та правила кримінально-правової кваліфікації.	4	2				2	Основна: №№ 1–12. Допоміжна: 18	
Тема № 3. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.	12	2	4			6	Основна: №№ 1–12. Допоміжна: № № 2-4, 12-15, 22-23, 28-29, 35-36, 39, 46-47, 49-50, 52.	
Тема № 4. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи.	10	2	2			6	Основна: №№ 1–12. Допоміжна: №№ 21, 30-32, 36, 38, 49.	
Тема № 5. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.	8	2	2			4	Основна: №№ 1–12. Допоміжна: №№ 4, 17-18, 34, 36, 49.	
Тема № 6. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти власності.	16	2	6			8	Основна: №№ 1–12. Допоміжна: №№ 11, 18, 36, 42, 45, 49.	

Тема № 7. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, безпеки руху та експлуатації транспорту.	12	2	4			6	Основна: №№ 1–12. Допоміжна: №№ 1, 6, 9, 16, 18-19, 25, 27, 33, 36, 40, 43-44, 49, 55.	
Тема № 8. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.	12	2	4			6	Основна: №№ 1–12. Допоміжна: №№ 5, 7, 18, 20, 24, 36-37, 41, 49, 51.	
Тема № 9. Кваліфікація кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.	12	2	4			6	Основна: №№ 1–12. Допоміжна: №№ 8, 10, 26, 35-36, 49.	
Всього за семестр № 7:	90	18	26			46		екзамен

2. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема № 3. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи

Семінарське заняття (перше заняття): Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Навчальна мета заняття: відпрацювання теоретичних знань під кутом зору здійснення кваліфікації відповідного виду кримінальних правопорушень, формування вмінь, необхідних для правильного встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак юридичних складів відповідних кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, вірного їх розуміння та відмежування від інших суспільно-небезпечних діянь.

Кількість годин – 2.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно з розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Поняття, загальна характеристика та види кримінальних правопорушень проти життя особи.
2. Поняття вбивства і його види.
3. Загальна характеристика кримінальних правопорушень проти здоров'я особи.
4. Поняття і види тілесних ушкоджень.
5. Поняття та види інших кримінальних правопорушень проти здоров'я особи.
6. Особливості кваліфікації умисного вбивства за обтяжуючих обставин.
7. Особливості кваліфікації умисного вбивства за пом'якшуючих обставин, його види.

Методичні вказівки:

Опанування навчального матеріалу здійснюється шляхом теоретичного розібрання навчальною аудиторією, під контролем викладача, понять і ознак, що вживаються у відповідних нормах Особливої частини КК, які містять конкретні кримінальні правопорушення; дослідження елементів їх юридичних складів з подальшим обговоренням таких питань; визначенням правил фіксації остаточної формули кримінально-правової оцінки в процесуальних документах. Результати перевіряються і оцінюються викладачем.

Основна увага семінарського заняття має бути спрямована на закріплення змісту ознак, що окремо характеризують кримінальні правопорушення проти життя особи і кримінальні правопорушення проти її здоров'я. Такі ознаки впливають її законодавчого та теоретичного визначення та розуміння об'єктивних і суб'єктивних елементів відповідних юридичних складів, виписаних у нормах Розділу III Особливої частини КК України.

Курсанти мають чітко розумітись на таких поняттях як життя та здоров'я, клінічна та біологічна смерть людини, початок життя і момент настання смерті.

Також необхідно сконцентруватись на питанні визначення змісту поняття «умисне вбивство» з відповідною характеристикою такого убивства в рамках статей, що передбачають відповідальність за спричинення смерті іншій людині.

Такі діяння утворюються лише кримінальними правопорушеннями, об'єктом яких є життя особи; бути здатними охарактеризувати зміст поняття «життя» як об'єкта певної групи кримінальних правопорушень; дати визначення вбивства та назвати його види; охарактеризувати особливості кваліфікації умисного вбивства без обтяжуючих обставин (ч. 1 ст. 115 КК України); охарактеризувати особливості кваліфікації умисних вбивств за наявності обтяжуючих обставин (ч. 2 ст. 115 КК України); охарактеризувати особливості кваліфікації умисних вбивств за наявності пом'якшуючих обставин (статті 116, 117, 118 КК України); охарактеризувати необережне вбивство (ст. 119 КК України).

Розгляду підлягають і загальні питання розуміння видів тілесних ушкоджень з оглядом відповідних норм, де втілюються питання відповідальності за вчинення конкретних кримінальних правопорушень. Аналізуються й інші кримінальні правопорушення, що посягають на здоров'я особи.

До кримінальних правопорушень проти здоров'я, зокрема, належать усі види тілесних ушкоджень (статті 121-125, 128), а також побої і мордування (стаття 126), домашнє насильство (стаття 126¹), катування (стаття 127), а також діяння, передбачені статтями 128-145, зокрема, зараження вірусом імунodefіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби (стаття 130), зараження венеричною хворобою (стаття 133), залишення у небезпеці (стаття 135), неналежне виконання професійних обов'язків медичним або фармацевтичним працівником (стаття 140), тощо.

Не останнє місце під час вивчення цієї теми має посісти питання розмежування діянь, передбачених статтями 135 і 136 КК України, а також юридичних складів кримінальних правопорушень, що, фактично, ставлять під загрозу тілесну недоторканність людини, але не є прикладами тілесних ушкоджень.

Питання цільових виступів:

1. Зміст та диференціація умисних убивств.
2. Характеристика посягань на здоров'я особи.

Теми для рефератів:

1. Умисне вбивство: питання ознак юридичного складу та кваліфікації.
2. Умисне вбивство з обтяжуючими обставинами: види та характеристика.

Семінарське заняття (друге заняття): Кваліфікація кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи.

Навчальна мета заняття: відпрацювання теоретичних знань під кутом зору здійснення кваліфікації відповідного виду кримінальних правопорушень, формування вмінь, необхідних для правильного встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак юридичних складів відповідних кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи, вірного їх розуміння та відмежування від інших суспільно-небезпечних діянь.

Кількість годин – 2.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно з розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Особливості кваліфікації умисного вбивства, вчиненого у стані сильного душевного хвилювання.
2. Особливості кваліфікації умисного вбивства матір'ю своєї новонародженої дитини. Особливості кваліфікації умисного вбивства при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи.
3. Умисне тяжке тілесне ушкодження, його поняття та види.
4. Умисне тяжке тілесне ушкодження, вчинене за пом'якшуючих обставин.
5. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження, його поняття, види та критерії визначення.
6. Особливості кваліфікації умисного легкого тілесне ушкодження.
7. Проблеми кваліфікації побойів та мордування, погрози вбивством.

Методичні вказівки:

Опанування навчального матеріалу здійснюється шляхом теоретичного розібрання навчальною аудиторією, під контролем викладача, понять і ознак, що вживаються у відповідних нормах Особливої частини КК, які містять конкретні кримінальні правопорушення; дослідження елементів їх юридичних складів з подальшим обговоренням таких питань; визначенням правил фіксації остаточної формули кримінально-правової оцінки в процесуальних документах. Результати перевіряються і оцінюються викладачем.

Відповідно до навчальних питань плану проведення семінарського заняття, основна увага приділяється привілейованим видам умисного вбивства, а також видам тілесних ушкоджень. На прикладі конкретних складів кримінальних правопорушень розбираються відповідні специфічні ознаки, що характеризують ті чи інші склади, як-от передбачені статтями 116-118, а також 121-126. Аудиторією мають бути засвоєні певні особливості кримінально-правової оцінки вищезазначених діянь. Курсанти мають засвоїти, що до привілейованих видів умисного вбивства слід відносити умисне вбивство, вчинене в стані сильного душевного хвилювання (ст. 116), умисне вбивство,

вчинене матір'ю своєї новонародженої дитини (ст. 117), а також умисне вбивство, вчинене при перевищенні меж необхідної оборони або у разі перевищення заходів, необхідних для затримання особи (ст. 118). Такі види умисного вбивства є привілейованими, бо вони передбачають значно меншу за суворістю кримінальну відповідальність. Подібні кримінальні правопорушення вчиняються у відповідних умовах і з певних причин (під дією певних обставин), які й обумовлюють їх зменшений ступінь суспільної небезпечності. При кваліфікації, за наявності таких обставин, дії винуватої особи слід кваліфікувати лише за відповідними статтями.

Стосовно кримінальних правопорушень, що посягають на здоров'я людини, головним чином тілесних ушкоджень, і побоїв, які є предметом розгляду такого семінарського заняття, варто зазначити, що вони визначені в статтях 121-126 КК України. Основні їх риси та визначальні ознаки передбачені в диспозиціях таких статей. На їх законодавчому розумінні, власне, і ґрунтуються питання кваліфікації.

Розбираючи тілесні ушкодження, варто додатково зупинитись на визначенні ознак, що характеризують тяжкі тілесні ушкодження, а також критеріях диференціації легких та середньої тяжкості тілесних ушкоджень за ознакою тривалості розладу здоров'я потерпілого. Так, легкі тілесні ушкодження без короточасного розладу здоров'я передбачають втрату працездатності на строк до 6 днів включно. При цьому легкі тілесні ушкодження з короточасним розладом здоров'я характеризуються втратою працездатності від 7 до 21 доби включно. А тілесні ушкодження середньої тяжкості обумовлюють непрацездатність потерпілого на строк у понад 21 день.

Водночас, ті, хто навчається, мають знати, що медичні критерії конкретних видів тілесних ушкоджень передбачені саме в Правилах судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень.

Питання цільових виступів:

1. Особливості розмежування тілесних ушкоджень.
2. Особливості диференціації умисних убивств.

Теми для рефератів:

1. Умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження: питання юридичного складу та кваліфікації.
2. Умисні легкі тілесні ушкодження: питання змісту та кваліфікації.

Література:

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 07.02.2003 року №2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» // Верховна Рада України / Законодавство України [онлайн]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-03#Text>
2. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень, затверджені Наказом МОЗ України від 17 січня 1995 року

- №6 // Верховна Рада України / Законодавство України [онлайн]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95#Text>
3. Задачник з кримінального права України (загальна та особлива частини) : практикум / [Литвинов О. М., Орлов Ю. В., Яценко А. М. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2023. 204 с.
 4. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. 448 с.
 5. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с.
 6. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник : шосте видання, перероблене і доповнене / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Право, 2020. 768 с.
 7. Основи кваліфікації злочинів : навч. посіб. / М. І. Панов, І. О. Зінченко, О. О. Володіна та ін. ; за заг. ред. М.І. Панова. Харків : Право, 2019. 378 с.
 8. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.
 9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
 10. Алфьоров С.М., Шаблистий В.В. Кримінальна відповідальність за погрози застосування фізичного насильства : монографія. Запоріжжя : ФОРМ-Лекс, 2011. 212 с.
 11. Андрушко А. В. Диференціація кримінальної відповідальності за злочини проти життя та здоров'я з врахуванням безпорадного стану потерпілої особи // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*: Серія Право. 2011. Вип. 17. С. 129-132.
 12. Грищенко О. В. Кримінально-правова характеристика побоїв і мордування (ст. 126 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. акад. прав. наук України, НДІ вивч. проблем злочинності ім. В. В. Сташиса. Харків, 2014. 200 с.
 13. Гринчак С.В. Кримінальна відповідальність за незаконну трансплантацію органів або тканин людини : монографія. Харків : Право, 2011. 296 с.
 14. Грищук В.К., Маковецька Н.Є. Умисні вбивства за кримінальним правом України та Республіки Польща: юридичний аналіз складів злочинів : монографія. Хмельницький : Хмельницьк. у-нт управління та права, 2012. 368 с.
 15. Данилевський А.О., Болдарь Г.Є. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти життя і здоров'я особи: проблеми кваліфікації та відмежування від суміжних складів злочинів : наук.-практ. посіб. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. 152 с.
 16. Катеринчук К. В. Злочини проти здоров'я особи: проблеми кримінально-

- правової теорії та практики : монографія. Київ : Маслаков, 2018. 404 с.
17. Корнієнко Є. В. Кримінально-правова характеристика зараження вірусом імунodefіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2013. 249 с.
 18. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи: проблеми кваліфікації та відмежування від суміжних складів злочинів: наук.-практ. пос. / А. О. Данилевський, Г. Є. Болдарь ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. 152 с.
 19. Лахова О. В. Кримінальна відповідальність за заподіяння умисних легких тілесних ушкоджень, побойів, мордувань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2017. 212 с.
 20. Побой і мордування у кримінальному праві та законодавстві : монографія / А. Г. Гаркуша, В. В. Ленъ ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, Нац. техн. ун-т «Дніпр. Політехніка». Дніпро : Біла К.О. [вид.], 2018. 123 с.
 21. Сотула О. С. Кваліфікація злочинів проти життя та здоров'я особи // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Литвинова ; МВС України, Харків. Нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. С. 21-56.
 22. Черевко К.О. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика незаконного проведення абортів : монографія. Харків : НікаНова, 2012. 196 с.
 - Шевченко О.В. Кримінальна відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини : монографія. Харків : НікаНова, 2012. 215 с.
 23. Шевченко О.В. Кримінальна відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини : монографія. Харків : НікаНова, 2012. 215 с.

Тема № 4. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності.

Семінарське заняття: Кваліфікація кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності.

Навчальна мета заняття: відпрацювання теоретичних знань під кутом зору здійснення кваліфікації відповідного виду кримінальних правопорушень, формування вмінь, необхідних для правильного встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак юридичних складів відповідних кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи, вірного їх розуміння та відмежування від інших суспільно-небезпечних діянь.

Кількість годин – 2.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно з розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Кваліфікація позбавлення волі та викрадення людини.
2. Кваліфікація торгівлі людьми.
3. Кваліфікація інших кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності особи.

Методичні вказівки:

Опанування навчального матеріалу здійснюється шляхом вирішення навчальною аудиторією ситуативних задач, у процесі чого не тільки закріплюються правила здійснення кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь, передбачених розділом III Особливої частини чинного КК України, але й обговорюється порядок і форма фіксації остаточної формули кримінально-правової оцінки в процесуальних документах. Результати перевіряються і оцінюються викладачем.

Визначаючи кваліфікацію кримінальних правопорушень проти волі, честі та гідності, курсанти мають чітко розумітись, що майже всі такі діяння, за виключенням передбаченого ч. 1 ст. 151 КК України, є злочинами, а їх родовим об'єктом посягання є воля, честь і гідність. Також вони повинні бути здатними охарактеризувати зміст поняття «людська свобода» як об'єкта певної групи кримінальних правопорушень; визначити зміст незаконного позбавлення волі, викрадення людини, торгівлі людьми, підміни дитини, незаконного поміщення до закладу з надання психіатричної допомоги, примушування до шлюбу тощо; розумітись в особливостях кваліфікації та відмежування певних видів кримінальних правопорушень (зокрема, передбачених статтями 146, 146-1, 149, 150, 151-1, 151-2),

Розділ про кримінальні правопорушення проти волі, честі та гідності особи налічує 9 статей, які містять 10 самостійних діянь, а саме незаконне позбавлення волі або викрадення людини (ст. 146 КК), насильницьке зникнення (ст. 146-1 КК), захоплення заручників (ст. 147 КК), підміна дитини (ст. 148 КК), торгівля людьми (ст. 149 КК), експлуатація дітей (ст. 150 КК), використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом (ст. 150-1 КК), незаконне поміщення в заклад з надання психіатричної допомоги (ст. 151 КК), примушування до шлюбу (ст. 151-2 КК України). Майже всі ці діяння відрізняються принаймні юридичними ознаками, конструкцією юридичного складу та, за деяких обставин, напрямом посягання.

Не останнє місце під час вивчення цієї теми має посісти питання відмежування зазначених діянь із іншими діяннями, передбаченими іншими розділами чинного КК України, зокрема розділом про кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності, а також суспільно небезпечних діянь, що, фактично, ставлять під загрозу тілесну недоторканність людини.

Питання цільових виступів:

1. Особливості визначення змісту торгівлі людьми.
2. Розмежування кримінальних правопорушень, передбачених статтями

146-146¹ КК України.

Теми для рефератів:

1. Кваліфікація експлуатації дітей.
2. Кримінально-правова оцінка примушування до шлюбу.

Література:

1. Задачник з кримінального права України (Загальна та Особлива частини) : практикум / [Литвинов О. М., Орлов Ю. В., Яценко А. М. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2023. 204 с.
2. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. 448 с.
3. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с.
4. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
5. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник : шосте видання, перероблене і доповнене / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Право, 2020. 768 с.
6. Основи кваліфікації злочинів : навч. посіб. / М. І. Панов, І. О. Зінченко, О. О. Володіна та ін. ; за заг. ред. М.І. Панова. Харків : Право, 2019. 378 с.
7. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
8. Дудоров О.О., Хавронюк М.І. Відповідальність за домашнє насильство за ознакою статі: науково-практичний коментар новел КК України України. Київ : Ваїте, 2019. 288 с.
9. Калмиков Д.О. Кримінальна відповідальність за експлуатацію дітей : монографія / наук. ред. д-р юрид. наук, проф. М. І. Хавронюк ; МВС України, Луганськ. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. 560 с.
10. Лизогуб Я. Г. «Тривалий час», як оціночне поняття у статті 146 КК України. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 6. С. 88-91.
11. Лизогуб Я. Г. Кваліфікуючі ознаки незаконного позбавлення волі людини: наукові аргументи проти законодавчих фактів. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 7. С. 91-94.
12. Лизогуб Я. Г. «Карати не можна милувати», або чи потрібні заохочувальні норми у статтях КК України про злочини проти волі, честі

- та гідності особи. *Право і безпека*. 2018. № 3. С. 22-26.
13. Наконечна Л. А. Насильство як наскрізне кримінально-правове поняття : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2016. 210 с.
 14. Орлеан А. М. Кримінально-правова охорона людини від сексуальної експлуатації. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 2. С. 51-54.
 15. Храмцов О.М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства : монографія. Харків : НікаНова, 2015. 472 с.
 16. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Тема №5. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Семінарське заняття: Кваліфікація кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи.

Навчальна мета заняття: сформувати вміння, необхідні для встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак юридичних складів кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, а також групи суспільно-небезпечних діянь проти волі, честі та гідності особи. Виробити уміння правильної кваліфікації зазначених груп кримінальних правопорушень та їх відмежування від інших кримінально – протиправних діянь.

Кількість годин – 2.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно з розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Кваліфікація зґвалтування.
2. Кваліфікація сексуального насильства.
3. Кваліфікація примушування до вступу в статевий зв'язок.
4. Кваліфікація статевих зносин з особою, яка не досягла шістнадцятирічного віку.
5. Кваліфікація розбещення неповнолітніх.
6. Кваліфікація домагання дитини для сексуальних цілей.

Методичні вказівки:

Опанування навчального матеріалу здійснюється шляхом вирішення навчальною аудиторією ситуативних задач, у процесі чого не тільки закріплюються правила здійснення кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь, передбачених розділом IV Особливої частини чинного КК України, але й обговорюється порядок і форма фіксації остаточної формули кримінально-правової оцінки в процесуальних документах. Результати

перевіряються і оцінюються викладачем.

Визначаючи кваліфікацію кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності, курсанти мають чітко розуміти не тільки щодо змісту суспільно небезпечних діянь, включених до вищезазначеного розділу Особливої частини КК України, але й бути здатними якісно розрізняти конкретні суспільно небезпечні діяння, якими визначаються посягання на статеву свободу та статеву недоторканність.

Розділ про кримінальні правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності особи налічує 6 статей, основними юридичними складами яких закріплюються 5 злочинів (статті 152-153, 155, 156 і 156¹) і один кримінальний проступок (ст. 154). Майже всі ці діяння відрізняються принаймні юридичними ознаками, конструкцією юридичного складу та, за деяких обставин, напрямом посягання.

Зазначені особливості мають обов'язково враховуватись під час здійснення кримінально-правової оцінки діянь в ході вирішення ситуативних задач.

Не останнє місце під час вивчення цієї теми має посісти питання розмежування окремих кримінальних правопорушень з перелічених у розділі КК, що є під увагою, а також їх відмежування від інших небезпечних посягань, визначених в інших розділах чинного вітчизняного закону про кримінальну відповідальність. Так, слід враховувати, що такі суспільно небезпечні діяння як зґвалтування та сексуальне насильство, що передбачені, відповідно, статтями 152 і 153 КК України, диференціюються насамперед за фактом наявності/відсутності проникнення в тіло іншої особи статевого органу чи іншого предмета. А діяння, передбачене в нормі про примушування до вступу в статевий зв'язок, відрізняється елементом примушування потерпілого до вступу в статевий зв'язок не з тією особою, що примушує, а саме з третьою особою, що, у свою чергу, суттєву диференціює відповідальність за ст. 154 КК України, зокрема на тлі існування відповідальності за зґвалтування.

Відмежовуючи ж поточні кримінальні правопорушення від інших суспільно небезпечних діянь, передбачених іншими розділами КК, варто враховувати особливості насамперед родового та безпосереднього об'єктів посягання. Особливо це стосується діянь, сформульованих у II і XII розділах Особливої частини. Так, у першому з названих розділів посягання відбувається на життя та/або здоров'я особи. А в іншому – на громадський порядок і моральність. Правильне врахування цього факту забезпечить максимально якісне визначення та подальшу кваліфікацію кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності.

Питання цільових виступів:

1. Особливості кваліфікації зґвалтування.
2. Визначення ознак сексуального насильства.

Теми для рефератів:

1. Примушування до вступу в статевий зв'язок.
2. Кваліфікація розбещення особи, що не досягла віку шістнадцяти років.

Література:

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 року №5 «Про судову практику у справах про злочини проти статеві свободи та статеві недоторканості особи» // Вісник Верховного Суду України. 2008. №7. С. 1-8.
2. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваїте, 2014. 944 с.
3. Задачник з кримінального права України (загальна та особлива частини) : практикум / [Литвинов О. М., Орлов Ю. В., Яценко А. М. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2023. 204 с.
4. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. 448 с.
5. Кваліфікація злочинів, підслідних органам внутрішніх справ : навч. посіб./ за заг. ред. В. В. Коваленка ; за наук. ред. О. М. Джузи та А. В. Савченка. Київ : Атіка, 2011. 648 с.
6. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с.
7. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник : шосте видання, перероблене і доповнене / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Право, 2020. 768 с.
8. Основи кваліфікації злочинів : навч. посіб. / М. І. Панов, І. О. Зінченко, О. О. Володіна та ін. ; за заг. ред. М.І. Панова. Харків : Право, 2019. 378 с.
9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
10. Бандурка І.О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія / за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова ; Кримінологічна асоціація України. Харків : Золота миля, 2017. 432 с.
11. Дудоров О.О. Злочини проти статеві свободи та статеві недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. порадник / О.О. Дудоров; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2018. 92 с.
12. Мартинишин Г. Я. Статева недоторканість як об'єкт кримінально-правової охорони в Україні : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2017. 220 с.
13. Храмцов О.М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення

охорони особи від насильства : монографія. Харків : НікаНова, 2015. 472с.

14. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Тема №6. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти власності.

Семінарське заняття (перше заняття): Кваліфікація кримінальних правопорушень проти власності.

Навчальна мета заняття: сформувати вміння, необхідні для встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак складів відповідних кримінальних правопорушень проти власності, правильної їх кваліфікації та відмежування від інших складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно з розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Кваліфікація крадіжки.
2. Відмежування крадіжки від незаконного привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в неї.
3. Відмежування крадіжки від шахрайства.
4. Кваліфікація викрадання чужого майна шляхом грабежу.
5. Відмінність грабежу від крадіжки, вимагання та розбою.

Методичні вказівки:

Опанування навчального матеріалу здійснюється шляхом теоретичних виступів і вирішення навчальною аудиторією ситуативних задач, у процесі чого не тільки закріплюються правила здійснення кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь, передбачених розділом VI Особливої частини чинного КК України, але й обговорюється порядок і форма фіксації остаточної формули кримінально-правової оцінки в процесуальних документах. Результати перевіряються і оцінюються викладачем.

Визначаючи кваліфікацію кримінальних правопорушень проти власності, курсанти мають чітко розуміти не тільки щодо змісту суспільно небезпечних діянь, включених до вищезазначеного розділу Особливої частини КК України, але й бути здатними якісно розрізняти конкретні суспільно небезпечні діяння, якими визначаються посягання на власність.

Розділ про кримінальні правопорушення проти власності налічує 16 самостійних статей, основними юридичними складами яких закріплюються 8 злочинів (статті 186-187, 189, 191, 194-194¹, 196, 198) і 8 кримінальних проступків (ст. 185, 188¹, 190, 192-193, 195, 197 і 197¹). Майже всі ці діяння відрізняються принаймні юридичними ознаками, конструкцією юридичного складу та, за деяких обставин, напрямом і характером посягання.

Зазначені особливості мають обов'язково враховуватись під час здійснення

кримінально-правової оцінки діянь в ході вирішення ситуативних задач.

Також навчальна аудиторія повинна засвоїти, що кримінальні правопорушення проти власності можуть вчинятись як умисно (статті 185-195, 197-198), так і необережно (ст. 196). При цьому умисні кримінальні правопорушення такого виду в кримінально-правовій теорії умовно поділяються на насильницькі (статті 185-187, 189 і 195) і ненасильницькі (188¹, 190-194¹, 197-198).

Не останнє місце під час вивчення цієї теми має посісти питання відмежування зазначених діянь від інших діянь, передбачених іншими розділами чинного КК України, зокрема розділами про кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи; про кримінальні правопорушення проти громадської безпеки; про кримінальні правопорушення проти громадського порядку та моральності.

На такому занятті питання кваліфікації мають бути присвячені складам, що передбачені статтями 185-189. Розглядаються ознаки крадіжки, грабежу, розбою вимагання. Здійснюється відмежування крадіжки від незаконного привласнення особою знайденого або чужого майна, що випадково опинилося в неї; відмежування крадіжки від шахрайства. Визначаються підстави та умови кваліфікація викрадання чужого майна шляхом грабежу. Проводиться оцінка відмінностей грабежу від крадіжки, вимагання та розбою.

Питання цільових виступів:

1. Особливості кваліфікації вимагання.
2. Види насильства у кримінальних правопорушеннях проти власності.

Теми для рефератів:

1. Кваліфікація ненасильницьких кримінальних правопорушень проти власності.
2. Кримінально-правова характеристика злочину, передбаченого статтею 187 КК України.

Семінарське заняття (друге заняття): Кваліфікація кримінальних правопорушень проти власності.

Навчальна мета заняття: сформулювати вміння, необхідні для встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак складів відповідних кримінальних правопорушень проти власності, правильної їх кваліфікації та відмежування від інших складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно з розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Кваліфікація розбою.
2. Відмежування розбою від насильницького грабежу і бандитизму.

3. Відмінність розбою від вимагання.
4. Кваліфікація заволодіння майном шляхом шахрайства.
5. Кваліфікація шахрайства в сукупності з підробкою і використанням підроблених документів.
6. Відмінність викрадення шляхом шахрайства від заподіяння майнової шкоди шляхом обману чи зловживання довірою.

Методичні вказівки:

Опанування навчального матеріалу здійснюється шляхом вирішення навчальною аудиторією ситуативних задач, у процесі чого не тільки закріплюються правила здійснення кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь, передбачених розділом VI Особливої частини чинного КК України, але й обговорюється порядок і форма фіксації остаточної формули кримінально-правової оцінки в процесуальних документах. Результати перевіряються і оцінюються викладачем.

На другому семінарському занятті увага має бути приділена питанням кваліфікації розбою, відмежуванню розбою від насильницького грабежу і бандитизму, відмінності розбою від вимагання, кваліфікації заволодіння майном шляхом шахрайства, а також питанням кваліфікації шахрайства в сукупності з підробкою і використанням підроблених документів.

Навчальна аудиторія повинна засвоїти, що розбій насамперед є одним з насильницьких кримінальних правопорушень проти власності. Одночасно він утворює одне з найнебезпечніших посягань серед тих, що визначені в Розділі V Особливої частини КК України. Основними ознаками розбою є напад на потерпілого, мета такого нападу – заволодіння чужим майном, а також насильство чи погроза його застосування. При цьому як насильство, так і його погроза завжди мають небезпечний для життя та здоров'я потерпілого характер.

Важливим елементом заняття є визначення та закріплення підстав відмежування розбою від інших кримінальних правопорушень, зокрема передбачених статтями 189 і 257 КК України, які містять юридичні склади, що мають певною мірою схожі ознаки. Так, основною розмежувальною ознакою статей 187 і 257 є те, що бандитизм – це завжди діяння, що вчиняється бандою, яка постійно характеризується ознаками організованою групи.

Стосовно ж питання диференціації розбою і вимагання (статей 187 і 189 КК України), то основними характеристиками, що їх відрізняють є особливість конструкції об'єктивної сторони, характер насильства в межах основних юридичних складів обох таких кримінальних правопорушень, момент реалізації насильства та погрози його застосування, а також види додаткових об'єктів посягання.

Частина заняття має включати час для визначення ознак шахрайства, а також проведення його відмежування від інших кримінальних правопорушень. При цьому ті, хто навчається мають засвоїти, що важливою рисою шахрайства є обман потерпілого або зловживання його довірою як способи незаконного впливу. Також при шахрайстві заволодіння охоплює не лише майно, але й право на майно. Шахрайство є кримінальним правопорушенням проти

власності, яке може вчинятись лише умисно. Шахрайство ніколи не передбачає насильства як елементу юридичного складу.

Не останнє місце під час вивчення цієї теми має посісти питання кваліфікація шахрайства в сукупності з підrobкою і використанням підrobлених документів, а також питання відмінності заволодіння майном чи правом на майно при шахрайстві від заподіяння майнової шкоди шляхом обману чи зловживання довірою.

Питання цільових виступів:

1. Особливості кваліфікації розбою.
2. Способи та форми вчинення шахрайства.

Теми для рефератів:

1. Кваліфікація насильницьких кримінальних правопорушень проти власності.
2. Кримінально-правова характеристика кримінального правопорушення, передбаченого статтею 192 КК України.

Семінарське заняття (третє заняття): Кваліфікація кримінальних правопорушень проти власності.

Навчальна мета заняття: сформувати вміння, необхідні для встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак складів відповідних кримінальних правопорушень проти власності, правильної їх кваліфікації та відмежування від інших складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно з розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Кваліфікація вимагання.
2. Відмежування вимагання від грабежу і розбою та інших суміжних кримінальних правопорушень.
3. Кримінально-правове значення кваліфікуючих ознак викрадення під час кваліфікації.
4. Кваліфікація умисного знищення або пошкодження майна.
5. Відмінність умисного знищення або пошкодження майна від умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів, хуліганства.

Методичні вказівки:

Опанування навчального матеріалу здійснюється шляхом вирішення навчальною аудиторією ситуативних задач, у процесі чого не тільки закріплюються правила здійснення кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь, передбачених розділом VI Особливої частини чинного КК

України, але й обговорюється порядок і форма фіксації остаточної формули кримінально-правової оцінки в процесуальних документах. Результати перевіряються і оцінюються викладачем.

На третьому семінарському занятті увага має бути приділена питанням кваліфікації вимагання, відмежуванню вимагання від грабежу, розбою та інших суміжних кримінальних правопорушень, кримінально-правовому значенню кваліфікуючих ознак викрадення під час кваліфікації, кваліфікації умисного знищення або пошкодження майна, а також відмінності умисного знищення або пошкодження майна від умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів, хуліганства..

Навчальна аудиторія повинна засвоїти, що вимагання, як і розбій, є одним з насильницьких кримінальних правопорушень проти власності. Таке діяння також утворює одне з найнебезпечніших посягань серед тих, що визначені в Розділі V Особливої частини КК України. Основними ознаками вимагання є власне вимога вчинення потерпілим певних дій, зміст вимоги (вона спрямована на майно, право на майно або пов'язана з необхідністю виконання потерпілим певних дій майнового характеру), а також способи реалізації такої вимоги – насильство чи погроза його застосування або шантаж. При цьому як насильство, так і його погроза можуть як мати, так і не мати небезпечний для життя та здоров'я потерпілого характер.

Важливим елементом семінарського заняття є визначення та закріплення підстав відмежування вимагання від інших кримінальних правопорушень, зокрема передбачених статтями 186 і 187 КК України. Так, у питаннях диференціації грабежу, розбою і вимагання (статей 186, 187 і 189 КК України) слід виходити з особливостей юридичної конструкції об'єктивної сторони таких складів, характеру насильства в межах основних юридичних складів таких кримінальних правопорушень, а також моменту реалізації насильства та погрози його застосування, а також видів додаткових об'єктів посягання.

Частина заняття має включати час для визначення кваліфікуючих ознак вимагання, а також їх аналіз під кутом зору відповідних приписів статей, що передбачають заволодіння чужим майном. Насамперед це статті 186 і 187 КК України.

Не останнє місце під час вивчення цієї теми має посісти питання кваліфікації кваліфікації умисного знищення або пошкодження майна, а також відмінності умисного знищення або пошкодження майна від умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів, хуліганства. При цьому слід виходити як з об'єктивних, так і суб'єктивних ознак відповідних складів кримінальних правопорушень, у тому числі, за певних обставин, особливостей їх предмету та потерпілого.

Питання цільових виступів:

1. Особливості кваліфікації вимагання.
2. Критерії розмежування вимагання і грабежу.

Теми для рефератів:

1. Кваліфікація умисного знищення або пошкодження майна.
2. Особливості кваліфікації умисного знищення або пошкодження майна на тлі умисного пошкодження об'єктів електроенергетики, пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів, хуліганства.

Література:

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року №10 «Про судову практику в справах про злочини проти власності» // Вісник Верховного Суду України. 2009. № 12.
2. Задачник з кримінального права України (загальна та особлива частини) : практикум / [Литвинов О. М., Орлов Ю. В., Яценко А. М. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2023. 204 с.
3. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. 448 с.
4. Кваліфікація злочинів, підслідних органам внутрішніх справ : навч. посіб./ за заг. ред. В. В. Коваленка ; за наук. ред. О. М. Джузи та А. В. Савченка. Київ : Атіка, 2011. 648 с.
5. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. 2-е вид. Київ : Дакор, 2015. 786 с.
6. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с.
7. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник : шосте видання, перероблене і доповнене / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Право, 2020. 768 с.
8. Основи кваліфікації злочинів : навч. посіб. / М. І. Панов, І. О. Зінченко, О. О. Володіна та ін. ; за заг. ред. М.І. Панова. Харків : Право, 2019. 378 с.
9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
10. Болдарь Г.Є. Кваліфікація злочинів проти власності. Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. К. : Істина, 2010. С. 273-320.
11. Грабовий В.В. Правова охорона власності в Україні: історико-правове дослідження : Дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. – Івано-Франківськ, 2018. – 202 с.
12. Ємельянов В.П. Кваліфікація злочинів проти власності. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Литвинова ; МВС України, Харків. Нац. ун-т внутр. справ.

Харків : Константа, 2017. С. 126-160.

13. Наконечна Л. А. Насильство як наскрізне кримінально-правове поняття : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2016. 210 с.
14. Самокиш І. В. Кримінально-правова охорона власності за законодавством України та країн Східної Європи – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2020. 22 с.
15. Соловійова А. М. Кримінально-правова характеристика злочинів проти власності: порівняльно-правове дослідження : монографія. Вінниця : Вінницька газета, 2018. 459 с.
16. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Тема №7. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, безпеки руху та експлуатації транспорту.

Семінарське заняття (перше заняття): Кваліфікація кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, безпеки руху та експлуатації транспорту

Навчальна мета заняття: сформувати вміння, необхідні для встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак складів відповідних кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, безпеки руху та експлуатації транспорту, правильної їх кваліфікації та відмежування від інших складів. Перевірити, закріпити та поглибити знання курсантів щодо кримінально-правової кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних зі створенням та діяльністю злочинних організацій.

Кількість годин – 2. Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно з розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Кваліфікація кримінальних правопорушень у сфері незаконного обігу зброї, бойових припасів і вибухових речовин.
2. Кваліфікація бандитизму та створення, керівництва кримінально-протиправною спільнотою або злочинною організацією.
3. Кваліфікація встановлення або поширення злочинного впливу.
4. Кваліфікація організації, сприяння у проведенні або участі в злочинному зібранні (сходці).
5. Кваліфікація звернення за застосуванням злочинного впливу.

Методичні вказівки:

Опанування навчального матеріалу здійснюється шляхом теоретичних

виступів і вирішення навчальною аудиторією ситуативних задач, у процесі чого не тільки закріплюються правила здійснення кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь, передбачених розділом IX Особливої частини чинного КК України, але й обговорюється порядок і форма фіксації остаточної формули кримінально-правової оцінки в процесуальних документах. Результати перевіряються і оцінюються викладачем.

Визначаючи кваліфікацію кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, курсанти мають чітко розуміти не тільки зміст суспільно небезпечних діянь, включених до вищезазначеного розділу Особливої частини КК України, але й бути здатними якісно розрізняти конкретні суспільно небезпечні діяння, якими визначаються посягання, визначені в Розділі IX.

Так, вирішуючи ситуативні задачі в рамках цього заняття, слід звернути увагу, що Розділу IX включає 29 самостійних статей. При цьому майже всі кримінальні правопорушення (основні юридичні їх склади) у розділі IX представлені злочинами, за виключенням діяння, виписаного в ч. 1 ст. 268 КК України. Усі визначені в Розділі діяння відрізняються принаймні юридичними ознаками, конструкцією юридичного складу та, за деяких обставин, напрямом і характером посягання.

Зазначені особливості мають обов'язково враховуватись під час здійснення кримінально-правової оцінки діянь в ході вирішення ситуативних задач.

Окреме місце під час вивчення цієї теми має посісти питання визначення та кваліфікації відповідних посягань у сфері незаконного обігу зброї, бойових припасів і вибухових речовин. Такі кримінальні правопорушення визначені в статтях 262, 263, 263¹ і 264 КК України.

Важливим є вирішення питання правильної кваліфікації бандитизму. Бандитизм становить окремий різновид протиправної діяльності, специфічними проявами якої в цьому разі є організація озброєної банди та участь у ній або у вчинюваних нею нападах, **де бандою**, як визначено в п. 17 ППВСУ «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 р. № 13, слід визнавати озброєну організовану групу або злочинну організацію, яка попередньо створена з метою вчинення нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб або одного такого нападу, який потребує ретельної довготривалої підготовки.

Банду слід вважати створеною з моменту досягнення її учасниками згоди щодо вчинення першого нападу за наявності планів щодо подальшої спільної кримінально-протиправної діяльності такого ж характеру та за умови, що об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак банди. При цьому не має значення, передувала створенню банди стадія існування об'єднання як організованої групи або злочинної організації чи банда одразу була створена як така.

Ретельної уваги заслуговує дослідження ознак діянь, передбачених статтями 255¹ – встановлення або поширення злочинного впливу, 255² – організація, сприяння у проведенні або участь у злочинному зібранні (сходці), 255³ – звернення за застосуванням злочинного впливу, 286¹ – порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які

керують транспортними засобами в стані сп'яніння. Котрі є новелами чинного КК України.

Питання цільових виступів:

1. Кваліфікація бандитизму.
2. Кваліфікація кримінального правопорушення, передбаченого ст. 263 КК України.

Теми для рефератів:

1. Кваліфікація встановлення або поширення злочинного впливу.
2. Кваліфікація організації, сприяння у проведенні або участі в злочинному зібранні (сходці).

Семінарське заняття (друге заняття): Кваліфікація кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, безпеки руху та експлуатації транспорту

Навчальна мета заняття: сформувати вміння, необхідні для встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак складів відповідних кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, безпеки руху та експлуатації транспорту, правильної їх кваліфікації та відмежування від інших складів. **Перевірити, закріпити та поглибити знання курсантів щодо кримінально-правової кваліфікації кримінальних правопорушень, пов'язаних зі створенням та діяльністю злочинних організацій.**

Кількість годин – 2. Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно з розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Кваліфікація терористичних кримінальних правопорушень.
2. Кваліфікація порушень чинних на транспорті правил.
3. Кваліфікація незаконного заволодіння транспортними засобами.
4. Кваліфікація інших кримінальних правопорушень, пов'язаних з безпекою на транспорті та безпекою руху.

Методичні вказівки:

Опанування навчального матеріалу здійснюється шляхом теоретичних виступів і вирішення навчальною аудиторією ситуативних задач, у процесі чого не тільки закріплюються правила здійснення кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь, передбачених розділами IX (саме посягань терористичної спрямованості) і XI Особливої частини чинного КК України, але й обговорюється порядок і форма фіксації остаточної формули кримінально-правової оцінки в процесуальних документах. Результати перевіряються і оцінюються викладачем.

Визначаючи кваліфікацію кримінальних правопорушень терористичної спрямованості, а також кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту, курсанти мають чітко розумітись не тільки щодо змісту таких суспільно небезпечних діянь, включених до вищезазначених розділів Особливої частини КК України, але й бути здатними якісно розрізняти конкретні суспільно небезпечні діяння, якими визначаються ці посягання.

Так, під час виступів, а також в ході вирішення ситуативних задач, слід звернути увагу на наступне. Перше – до кримінальних правопорушень терористичної спрямованості відносяться суспільно небезпечні діяння, передбачені статтями 258, 258¹, 258², 258³, 258⁴, 258⁵, 258⁶ КК України. Усі вони так чи інакше пов'язані або безпосередньо з вчиненням терористичного акту (ст. 258), або спрямовані на його підготовку чи забезпечення – усі інші вище визначені діяння. Юридичні ознаки кожного з таких діянь є чітко визначеними в кожній з відповідних норм. Вони і мають бути враховані під час кваліфікації та розмежування таких небезпечних проявів одне від одного, а також інших кримінальних правопорушень, зокрема передбачених розділами про злочини проти Основ національної безпеки України, а також посягання на життя і здоров'я особи та проти власності. Усі такі діяння є саме злочинами.

Стосовно кримінальних правопорушень, представлених у Розділі XI Особливої частини КК України, то вони більшою мірою є кримінальними проступками – 10 статей. При цьому злочинами (також мова про основні юридичні склади) фактично визначено суспільно небезпечні діяння, сформульовані в статтях 276¹, 277, 278, 286¹, 287, 288, 289, 291, 292 КК України. Майже всі зазначені діяння відрізняються принаймні юридичними ознаками, конструкцією юридичного складу та, за деяких обставин, напрямом і характером посягання.

Під час кваліфікації кримінальних правопорушень у сфері безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, слід враховувати, що диспозиції багатьох норм розділу XI є бланкетними, а, відтак, при визначенні змісту об'єктивної сторони низки діянь, передбачених таким розділом, слід звертатися до нормативних актів інших галузей права, якими врегульовані питання щодо забезпечення безпеки руху та експлуатації транспорту.

Подекуди в таких діяннях, насамперед, виходячи з диспозиції відповідної статті КК, важливим є встановлення не лише об'єкту, але й предмету кримінального правопорушення. Адже за певних випадків саме такий предмет відмежовуватиме діяння одне від одного (наприклад, від кримінальних правопорушень проти власності). Завершити описання об'єктивних ознак слід аналізом об'єктивної сторони, приділивши увагу її структурним елементам – діянню, наслідкам, причинному зв'язку, способу, місцю, часу, знаряддям і засобам, а також обставині вчинення кримінального правопорушення.

Необхідно пам'ятати, що суттєве значення для таких складів кримінальних правопорушень набуває правильне встановлення ознак їх суб'єкта, оскільки за вчинення одних суспільно небезпечних діянь певні особи можуть бути суб'єктами кримінального правопорушення, а за іншими – ні.

Питання цільових виступів:

1. Кваліфікація бандитизму.
2. Кваліфікація терористичного акту.

Теми для рефератів:

1. Кримінально-правова оцінка порушення чинних на транспорті правил.
2. Кримінально-правова оцінка встановлення або поширення злочинного впливу.

Література:

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 року №14 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» (із змінами та доповненнями від 19.12.2008 № 18). Верховна Рада України / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-05#Text>
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями». Верховна Рада України / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0013700-05#Text>
3. Задачник з кримінального права України (загальна та особлива частини) : практикум / [Литвинов О. М., Орлов Ю. В., Яценко А. М. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2023. 204 с.
4. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. 448 с.
5. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с.
6. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник : шосте видання, перероблене і доповнене / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Право, 2020. 768 с.
7. Основи кваліфікації злочинів : навч. посіб. / М. І. Панов, І. О. Зінченко, О. О. Володіна та ін. ; за заг. ред. М.І. Панова. Харків : Право, 2019. 378 с.
8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
9. Авраменко О.В., Бурда С.Я., Сас М.В. Кримінально-правова характеристика злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту: навч. посібник у схемах. Львів: Львівський державний університет

- внутрішніх справ, 2019. 36 с.
- 10.Бесчастна В.В. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами: стан наукової розробки та напрями вдосконалення // *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2019. № 1 (20). С. 161-168.
 - 11.Бандурка І.О. Кваліфікація злочинів проти громадського порядку та моральності // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Литвинова ; МВС України, Харків. Нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. С. 269-286.
 - 12.Голубош В.В. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2019. 272 с.
 - 13.Данильченко Ю.Б. Тероризм: феномен, детермінація, протидія : монографія. Харків : Золота миля, 2018. 478 с.
 - 14.Ємельянов В.П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : монографія. Харків : Право, 2016. 88 с.
 - 15.Лизогуб Я. Г. Науковий нарис законодавчих прогалин у злочинах терористичної спрямованості. *Юридична Україна*. 2019. №1–2. С. 42-46.
 - 16.Попович О. С. Терористичний акт: поняття, склад злочину, кваліфікація : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 225 с.
 - 17.Середа В. В., Серкевич І. Р. Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінально-правова протидія : монографія / За заг. ред. В. С. Канціра. Львів, 2016. 188 с.
 - 18.Соколовський В. Л. Громадська безпека як об'єкт злочину : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2017. 253 с.
 - 19.Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / Г.М. Анісімов, О.О. Володіна, І.О. Зінченко та ін. ; за ред. М.І. Панова. Х.: Право, 2016. 365 с.
 - 20.Кримінальна відповідальність за злочини у сфері безпеки дорожнього руху: навчальний посібник / Назимко Є.С., Пилипенко Є.О., Лосич С.В., Печук І.С. Донецьк: «Цифрова типографія», 2013. 178 с.
 - 21.Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.
 - 22.Ященко А.М. Деякі аспекти застосування ст. 130 КУпАП у зв'язку із набранням чинності Закону України №2617-viii від 22.11.2018 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» // *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. №2 (23). С. 32-40.

Тема №8. Кваліфікація кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.

Семінарське заняття (перше заняття): Кваліфікація кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності.

Навчальна мета заняття: сформувати вміння, необхідні для встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак складів відповідних кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності, правильної їх кваліфікації та відмежування від інших складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно з розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Кваліфікація хуліганства.
2. Відмежування хуліганства від суміжних кримінальних правопорушень.
3. Кваліфікація ввезення, виготовлення або розповсюдження творів, що пропагують культ насильства й жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію.

Методичні вказівки:

Опанування навчального матеріалу здійснюється шляхом теоретичних виступів і вирішення навчальною аудиторією ситуативних задач, у процесі чого не тільки закріплюються правила здійснення кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь, передбачених розділом XII Особливої частини чинного КК України, але й обговорюється порядок і форма фіксації остаточної формули кримінально-правової оцінки в процесуальних документах. Результати перевіряються і оцінюються викладачем.

Загалом до змісту такого розділу включено 15 самостійних кримінальних правопорушень, передбачених такою же кількістю самостійних статей КК України. Вісім з таких статей встановлюють відповідальність (у межах основного юридичного складу) за злочини (статті 293-294, 297, 299, 301¹, 301², 303 і 304). Інші ж 7 статей, містять кримінальні проступки (295-296, 298, 298¹, 300, 301 і 302). При цьому всі діяння, включені законодавцем до розділу XII є саме умисними, і це обов'язково має враховуватись під час вирішення ситуативних задач.

Перше заняття присвячене саме питанням кваліфікації кримінальних правопорушень, що посягають, головним чином, на громадський порядок. Розглядувана група діянь складається з проявів, що так чи інакше пов'язуються з насильством, так і ненасильницьких діянь. До числа перших можна віднести ті, що передбачені статтями 294-296. При цьому діяння, передбачене статтею 304 може мати як насильницький, так і ненасильницький характер. Усі ж інші суспільно небезпечні прояви посягання на громадський порядок не мають насильницького контексту. Майже всі зазначені діяння відрізняються принаймні юридичними ознаками, конструкцією юридичного складу та, за деяких обставин, напрямом і характером посягання.

Наприклад, здійснюючи кваліфікацію групового порушення громадського порядку, відповідальність за яке передбачено в статті 293 КК України, слід правильно визначити питання безпосереднього об'єкта розглядуваного кримінального правопорушення. Визначаючи такий об'єкт, необхідно підкреслити, що ним є встановлений порядок поведінки в громадських місцях певної групи людей. Він є важливою частиною і, фактично, елементом усього громадського порядку. Порядок поведінки в громадських місцях груп людей передбачає наявність писаних та неписаних правил поведінки, яких слід дотримуватися протягом суспільного співіснування людей. Групові дії, які порушують громадський порядок, організація групових дій, активна участь у них (форми об'єктивної сторони) – основні питання, які слід засвоїти, здійснюючи кваліфікацію.

Водночас, у ході кваліфікації за цією статтею треба враховувати й те, що організація групових дій, як складова розглядуваного кримінального правопорушення, не завжди вимагає грубе порушення громадського порядку в його традиційному розумінні. І може мати наслідком інші обставини, а саме суттєве порушення роботи транспорту, підприємства, установи та організації.

При розгляді питання кримінально-правової оцінки хуліганства, відповідальність за яке закріплено в статті 296 КК України, треба зупинитися, насамперед, на визначенні його поняття як грубого порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжувалось особливою зухвалістю та/або винятковим цинізмом. При цьому слід ретельно дослідити та засвоїти поняття «громадський порядок», «винятковий цинізм», «особлива зухвалість». Для цього потрібно звернутися до постанови Пленуму Верховного суду України «Про судову практику по справах про хуліганство» від 22 грудня 2006 року №10, а також науково-практичних коментарів Кримінального кодексу України та відповідної наукової літератури (монографій, дисертацій, наукових статей).

Важливим елементом дослідження відповідальності за хуліганство є розгляд кваліфікуючих ознак норми, статті 296, якою такі дії передбачено. До них належать: вчинення діяння групою осіб; вчинення діяння особою, раніше судимою за хуліганство (при цьому, слід звернути увагу на те, що в такому випадку мова йде не про будь-яку особу, а лише про ту, яка має чинну судимість); вчинення діяння, пов'язаного з опором представникові влади або представникові громадськості, який виконує обов'язки з охорони громадського порядку, чи іншим громадянам, які припиняли хуліганські дії; вчинення діяння із застосуванням вогнепальної або холодної зброї чи іншого предмета, спеціально пристосованого або заздалегідь заготовленого для нанесення тілесних ушкоджень.

При розгляді питання кваліфікації масових заворушень актуальності набуває правильне встановлення безпосереднього об'єкта розглядуваного юридичного складу кримінального правопорушення. Так, безпосереднім об'єктом тут є громадський порядок, а додатковим безпосереднім об'єктом – життя та здоров'я людини, власність тощо. Вірне їх дослідження буде запорукою правильної диференціації масових заворушень у системі суспільно

небезпечних діянь, передбачених Особливою частиною КК.

Масові заворушення – це завжди дії декількох людей, натовпу, який може діяти як стихійно, так і керовано. Але на кваліфікацію, загалом, це жодним чином не впливатиме, за виключенням, хіба що, виявлення організаторів і підбурювачів масових заворушень, а також пособників цієї діяльності. У такому випадку слід кваліфікувати дії осіб з урахуванням відповідних приписів статей 27 і 28 КК України.

Поведінка натовпу під час масових заворушень має агресивний характер, непередбачуваний. Отже, кваліфікацію слід робити виважено, залежно від конкретних дій, що вчинила кожна конкретна особа, з огляду на те, безспірно, що така особа діяла як частина натовпу, а не сама по собі. Необхідно звертати увагу на відмежування дій, що утворюють об'єктивну сторону масових заворушень, від діянь, які лише свідчать про перебування людини в натовпі, а також використання такого натовпу особою для здійснення власної кримінально-протиправної діяльності.

Досліджуючи масові заворушення, слід обов'язково визначити значення термінології, що використовується законодавцем в статті 294, дослідити питання відмежування масових заворушень від інших кримінальних правопорушень, які за своєю юридичною природою є прикладами порушення громадського порядку.

Питання цільових виступів:

1. Зміст ознак хуліганства.
2. Особливості кваліфікації жорстокого поводження с тваринами.

Теми для рефератів:

1. Масові заворушення: зміст та питання кваліфікації.
2. Групове порушення громадського порядку: зміст та питання кваліфікації.

Семінарське заняття (друге заняття): Кваліфікація кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності

Навчальна мета заняття: сформувати вміння, необхідні для встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак складів відповідних кримінальних правопорушень проти громадського порядку та моральності, правильної їх кваліфікації та відмежування від інших складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно з розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Кваліфікація ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічних предметів.
2. Кваліфікація створення або утримання місць розпусти і звідництва.
3. Кваліфікація сутенерства або втягнення особи в заняття проституцією.

4. Кваліфікація втягнення неповнолітніх у протиправну діяльність.

Методичні вказівки:

Опанування навчального матеріалу здійснюється шляхом теоретичних виступів і вирішення навчальною аудиторією ситуативних задач, у процесі чого не тільки закріплюються правила здійснення кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь, передбачених розділом XII Особливої частини чинного КК України, але й обговорюється порядок і форма фіксації остаточної формули кримінально-правової оцінки в процесуальних документах. Результати перевіряються і оцінюються викладачем.

Друге семінарське заняття присвячене питанням кваліфікації кримінальних правопорушень, що, головним чином, спрямовані на громадську моральність.

Вирішуючи ситуативні задачі в цієї навчальної теми, слід звернути увагу, що до числа розглядуваної групи посягань відносяться діяння, передбачені статтями 301¹, 301², 303 і 304, в яких виписано саме злочини, а також статтями 301 і 302, де передбачено кримінальні проступки. При цьому всі такі діяння є умисними.

Розглядувана група кримінальних правопорушень складається з проявів, що так чи інакше пов'язуються з насильством, так і ненасильницьких діянь. Так, до числа перших можна віднести діяння, передбачені статтями 301 і 303. Інші суспільно небезпечні прояви посягань на громадську моральність не мають насильницького контексту.

При дослідженні суспільно небезпечних діянь проти моральності, важливого значення набувають наступні питання: визначення законодавчої термінології відповідних складів кримінальних правопорушень, дослідження елементів складів таких кримінальних правопорушень, їх відмежування від інших суспільно небезпечних явищ.

Слід пам'ятати, що основним безпосереднім об'єктом кримінальних правопорушень проти моральності є, власне, така моральність, що втілюється у: а) встановленому суспільством порядку статевого стосунку (статті 302, 303); б) встановленому порядку обігу відповідних матеріалів та порядку залучення людини до такої діяльності: у статті 301 – порнографічного характеру, у статті 300 – матеріалів, що пропагують культ насильства і жорстокості, расову, національну чи релігійну нетерпимість та дискримінацію; в) встановленому порядку ставлення до виховної ролі щодо неповнолітніх.

Деякі кримінальні правопорушення проти моральності певною мірою є подібними до деяких інших кримінальних правопорушень, зокрема, проти волі, честі та гідності особи. Тому, під час кваліфікації слід звертати увагу на те, що, наприклад, статті 303 і 149 мають багато спільних рис (ознак). Отже, кваліфікувати їх слід з підвищеною увагою. Певної подібності набувають і статті 302 і 303, а, за певних випадків, і стаття 304.

Досліджуючи так звані предметні кримінальні правопорушення проти моральності (статті 300, 301), необхідно завжди встановлювати наявність відповідних предметів. Важливим є і встановлення вини у вигляді умислу, оскільки необережне вчинення певних діянь не визначатиме наявності підстави

для притягнення до кримінальної відповідальності (статті 300, 301).

Що ж до діянь, передбачених статтями 301¹ і 301² КК України, то під час їх аналізу необхідно завжди якісно визначати як предмет посягання, так і особу потерпілого. У першому випадку питання завжди пов'язується саме з дитячою порнографією, тобто матеріалами, на яких зображено людину віком до 18 років. Подібну логіку слід використовувати й аналізуючи ст. 301² з похибкою на те, що в такому випадку потерпілий не зображується, а використовується винуватою особою. Хоча його вік, як і в попередньому випадку, має бути до 18 років, диференціюючись, залежно від конкретної частини розглядуваної статті, на вік неповнолітньої особи – тобто від 14 до 18 років, та вік малолітнього – до 14 років.

Не останнє місце під час вивчення цієї теми має посісти питання відмежування зазначених діянь від інших діянь, передбачених іншими розділами чинного КК України, зокрема розділами про кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи; проти волі честі та гідності особи; а також проти власності.

Питання цільових виступів:

1. Зміст ознак сутенерства.
2. Особливості кваліфікації діяння, передбаченого ст. 302 КК України.

Теми для рефератів:

1. Кримінальні правопорушення проти моральності. Види, загальна характеристика.
2. Кримінально-правова характеристика створення або утримання місць розпусти та звідництва.

Література:

1. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 22 грудня 2006 року №10 «Про судову практику в правах про хуліганство». Верховна Рада України / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va010700-06#Text>
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 року №2 «Про практику застосування судами України законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну та іншу антигромадську діяльність». Верховна Рада України / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0002700-04>
3. Задачник з кримінального права України (загальна та особлива частини) : практикум / [Литвинов О. М., Орлов Ю. В., Яценко А. М. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2023. 204 с.
4. Кваліфікація злочинів : навч. посіб. / Г.М. Анісімов, О.О. Володіна, І.О. Зінченко та ін. ; за ред. М.І. Панова. Х.: Право, 2016. 365 с.
5. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О.

- М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с.
6. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник : шосте видання, перероблене і доповнене / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Право, 2020. 768 с.
 7. Основи кваліфікації злочинів : навч. посіб. / М. І. Панов, І. О. Зінченко, О. О. Володіна та ін. ; за заг. ред. М.І. Панова. Харків : Право, 2019. 378 с.
 8. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
 9. Бандурка І.О. Злочини проти моральності у сфері статевих стосунків : монографія. Х. : Золота миля, 2012. 224 с.
 10. Бандурка І.О. Кваліфікація злочинів проти громадського порядку та моральності. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Литвинова ; МВС України, Харків. Нац. ун-т внутр. справ. – Харків : Константа, 2017. С. 269-286.
 11. Васильєв А.А., О.С. Пироженко створення або утримання місць розпусти і звідництво: тлумачення об'єктивної сторони злочину. *Публічне право*. 2012. № 3. С. 131-136 с.
 12. Івахненко О.А. Кримінальна відповідальність за хуліганські діяння : хуліганські злочини та склади злочинів : монографія / за заг. ред. В.П. Ємельянова. Харків : Право, 2016. 184 с.
 13. Кузнецов В.В. Основні напрями вдосконалення кримінально-правової охорони громадського порядку й моральності. *Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту*. Серія Юридичні науки. 2014. Том 3. Вип. 6-1. С. 135-139.
 14. Ландіна А.В. Охорона моральності за Кримінальним кодексом України : монографія. К. : Юрид. думка, 2013. 203 с.
 15. Олійничук Р. П. Кримінально-правова характеристика групового порушення громадського порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2011. 251 с.
 16. Савченко А.В., Репецький С.П. Суспільна моральність як об'єкт злочинних посягань : монографія. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. 280 с.
 17. Шаблистий В.В., Галемін О.А. Кримінальна відповідальність за хуліганство, пов'язане з опором особам, наділеним владними повноваженнями під час виконання службових обов'язків, чи іншим громадянам, що припиняли хуліганські дії : монографія / за заг. ред. д.ю.н., доцента В.В. Шаблистого. Дніпро : Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 64 с.
 18. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

Тема №9. Кваліфікація кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Семінарське заняття (перше заняття): Кваліфікація кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Навчальна мета заняття: сформувати вміння, необхідні для встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак складів відповідних кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, правильної їх кваліфікації та відмежування від інших складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно з розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Кваліфікація контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів.
2. Кваліфікація незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.
3. Кваліфікація викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем.
4. Відмежування викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем від кримінальних правопорушень проти власності.

Методичні вказівки:

Опанування навчального матеріалу здійснюється шляхом теоретичних виступів і вирішення навчальною аудиторією ситуативних задач, у процесі чого не тільки закріплюються правила здійснення кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь, передбачених розділом XIII Особливої частини чинного КК України, але й обговорюється порядок і форма фіксації остаточної формули кримінально-правової оцінки в процесуальних документах. Результати перевіряються і оцінюються викладачем.

Визначаючи кваліфікацію кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, курсанти мають чітко розуміти не тільки щодо змісту суспільно небезпечних діянь, включених до вищезазначеного розділу Особливої частини КК України, але й бути здатними якісно розрізняти конкретні суспільно небезпечні діяння, якими визначаються посягання у згаданій сфері.

Одним з основних питань при розгляді групи кримінальних правопорушень, передбачених розділом XIII, є правильне визначення безпосереднього об'єкта, адже ним тут можуть виступати різні правові блага та

суспільні цінності. Це і обіг (як установлений законодавством порядок здійснення діяльності з приводу набуття, володіння, переміщення та розповсюдження) наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів (статті 307, 309, 311, 320), і порядок видачі відповідних документів для отримання вищезазначених речовин (статті 318-219), і порядок виготовлення та обігу лікарських засобів (стаття 321¹); і правила та порядок вживання лікарських засобів (стаття 322, 323, 324) тощо.

Переважає більшість складів кримінальних правопорушень, описаних у розділі XIII Особливої частини КК, передбачають предмет як обов'язкову ознаку. Отже, слід ретельно розглянути його особливості. Загалом, предметом розглядуваної групи кримінальних правопорушень є наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори. До їх числа слід відносити речовини, визначені в Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затверджені Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів» від 6 травня 2000 року №770. При цьому варто обговорити питання, що такі поширені речовини як снодійний мак і конопля – є саме сильнодіяльними наркотичними засобами. А, отже, виявлення таких речовин утворюватиме кваліфіковані склади в деяких статтях групи кримінальних правопорушень, що розглядається.

Водночас не лише саме наркотичними засобами, психотропними речовинами, їх аналогами та прекурсорами характеризуються кримінальні правопорушення, передбачені розділом XIII Особливої частини КК, з точки зору їх предмету. Предметами тут можуть бути й: а) обладнання, призначено для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (стаття 313); б) підроблені документи на отримання наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів (стаття 318); в) рецепт на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин (стаття 319); г) отруйні чи сильнодіяльні речовини або отруйні чи сильнодіяльні лікарські засоби (статті 321, 321¹, 321², 322, 324); д) допінг (стаття 323); е) мікробіологічні або інші біологічні агенти чи токсини (стаття 326); є) радіоактивно забруднені продукти харчування чи інша продукція (стаття 327).

Невід'ємною частиною є також дослідження ознак і форм об'єктивної сторони відповідних складів кримінальних правопорушень, включених до розділу XIII. Загалом, об'єктивна сторона характеризується умисними діями. Але, подекуди, така ознака може мати й необережний зміст щодо наслідків (статті 325, 326, 327).

Суб'єкт кримінальних правопорушень тут, загалом, – загальний.

Вірна кримінально-правова кваліфікація суспільно небезпечних діянь у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, прекурсорів та інших кримінальних правопорушень проти здоров'я населення передбачає також з'ясування змісту спеціальних підстав звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення деяких з них, а саме передбачених ч. 4 ст. 307, ч. 4 ст. 309 КК).

Вирішуючи ситуативні задачі в рамках цієї навчальної теми, слід звернути

увагу, що до її змісту включено 25 самостійних кримінальних правопорушень, передбачених такою же кількістю самостійних статей КК України. Шістнадцять з таких статей передбачають відповідальність (у межах основного юридичного складу) за злочини (статті 305-308, 312, 314-317, 320-321, 321¹-321², 322, 324-325). Інші ж 9 статей, містять кримінальні проступки (309-311, 313, 318-319, 323, 326-327). При цьому всі діяння, включені законодавцем до розділу XIII, як і у випадку з діяннями, виписаними в розділі XII, є саме умисними, і це обов'язково має враховуватись під час вирішення ситуативних задач.

Розглядувана група кримінальних правопорушень складається з проявів, що так чи інакше пов'язуються з насильством, так і ненасильницьких діянь. Так, до числа перших можна віднести діяння, передбачені статтями 308, 312 і 313. До другої ж категорії відносяться всі інші кримінальні правопорушення такого розділу. Майже всі зазначені діяння відрізняються принаймні юридичними ознаками, конструкцією юридичного складу та, за деяких обставин, напрямом і характером посягання.

Певне місце під час вивчення цієї теми має посісти питання відмежування зазначених діянь від інших діянь. Особливо це стосується розділів про кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи та проти власності.

Питання цільових виступів:

1. Специфіка ознак контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів.
2. Особливості кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 309 КК України.

Теми для рефератів:

1. Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.
2. Кваліфікація незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збуту наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Семінарське заняття (друге заняття): Кваліфікація кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Навчальна мета заняття: сформувати вміння, необхідні для встановлення об'єктивних та суб'єктивних ознак складів відповідних кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, правильної їх кваліфікації та відмежування від інших складів кримінальних правопорушень.

Кількість годин – 2.

Місце проведення – навчальна аудиторія (згідно з розкладом занять).

Навчальні питання:

1. Кваліфікація незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту.
2. Кваліфікація незаконного введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.
3. Кваліфікація схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.
4. Кваліфікація незаконного публічного вживання наркотичних засобів.
5. Кваліфікація організації або утримань місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Методичні вказівки:

Опанування навчального матеріалу здійснюється шляхом теоретичних виступів і вирішення навчальною аудиторією ситуативних задач, у процесі чого не тільки закріплюються правила здійснення кримінально-правової оцінки суспільно небезпечних діянь, передбачених розділом XIII Особливої частини чинного КК України, але й обговорюється порядок і форма фіксації остаточної формули кримінально-правової оцінки в процесуальних документах. Результати перевіряються і оцінюються викладачем.

Друге семінарське заняття присвячене питанням кваліфікації незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту; незаконного введення в організм наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів; незаконного публічного вживання наркотичних засобів; і, нарешті, організації або утримань місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів.

Одним з основних питань при розгляді цієї групи кримінальних правопорушень є правильне визначення безпосереднього об'єкта, адже ним тут можуть виступати різні правові блага та суспільні цінності. Це і обіг (як установлений законодавством порядок здійснення діяльності з приводу набуття, володіння, переміщення та розповсюдження) наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів (311 і 320), і порядок видачі відповідних документів для отримання вищезазначених речовин (статті 318-319), і порядок виготовлення та обігу лікарських засобів (стаття 321¹); і правила та порядок вживання лікарських засобів (стаття 322, 323, 324) тощо.

Переважає більшість з розглядуваних складів кримінальних правопорушень передбачають предмет як обов'язкову ознаку. Предмет відсутній хіба що в діянні, передбаченому ст. 317 КК України. Водночас для вирішення питання правильної кримінально-правової оцінки важливим тут виступатиме встановлення такої ознаки об'єктивної сторони як місце вчинення кримінального правопорушення.

Загалом, об'єктивна сторона всіх включених до розгляду складів кримінальних правопорушень, а це діяння, передбачені статтями 309, 314, 315, 316 і 317 характеризується умисними діями.

Суб'єкт кримінальних правопорушень тут – загальний.

Вірна кримінально-правова кваліфікація таких суспільно небезпечних діянь передбачає також з'ясування змісту спеціальних підстав звільнення від кримінальної відповідальності за вчинення деяких з них, а саме передбачених ч. 4 ст. 309 КК України).

Вирішуючи ситуативні задачі в рамках цієї навчальної теми, слід звернути увагу, що всі розглядувані кримінальні правопорушення є саме злочинами. При цьому злочин, передбачений ст. 314 КК України є насильницькими, а діяння, виписані в статтях 309, 315-317 КК України, мають ненасильницький характер.

Усі зазначені діяння відрізняються принаймні юридичними ознаками, конструкцією юридичного складу та, за деяких обставин, напрямом і характером посягання.

Зазначені особливості мають обов'язково враховуватись під час здійснення кримінально-правової оцінки діянь в ході вирішення ситуативних задач.

Не останнє місце під час вивчення цієї теми має посісти питання відмежування зазначених діянь від інших діянь. Особливо це стосується розділів про кримінальні правопорушення проти життя та здоров'я особи та проти власності.

Питання цільових виступів:

1. Специфіка ознак незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту.
2. Особливості кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 314 КК України.

Теми для рефератів:

1. Схиляння до вживання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів: питання юридичного змісту та кваліфікації.
2. Незаконне публічне вживання наркотичних засобів: питання юридичного змісту та кваліфікації.

Література:

1. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15 лютого 1995 року №60/95-ВР. Верховна Рада України. / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-вр>
2. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин й прекурсорів та зловживання ними» від 15 лютого 1995 року №62/95-ВР. Верховна Рада України. / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-вр>

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 03 червня 2009 року №589 «Про затвердження Порядку провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, та контролю за їх обігом». Верховна Рада України. / Законодавство України. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/589-2009-п>
4. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 року №770. Верховна Рада України. / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-п>
5. Правила виписування рецептів на лікарські засоби і вироби медичного призначення, затверджені Наказом МОЗ України від 19 липня 2005 №360. Верховна Рада України. / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05>
6. Наказ МОЗ України від 01 серпня 2000 року №188 «Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу». Верховна Рада України. / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-00>
7. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року №10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності». Верховна Рада України. / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>
8. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року №4 «Про судову практику в справах про злочини сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів» (із змінами, внесеними згідно з Постановою Верховного Суду від 18.12.2009 №16). Верховна Рада України. / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02>
9. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник : шосте видання, перероблене і доповнене / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Право, 2020. 768 с.
10. Основи кваліфікації злочинів : навч. посіб. / М. І. Панов, І. О. Зінченко, О. О. Володіна та ін. ; за заг. ред. М.І. Панова. Харків : Право, 2019. 378 с.
11. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.
12. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О. М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с.
13. Задачник з кримінального права України (загальна та особлива частини) : практикум / [Литвинов О. М., Орлов Ю. В., Яценко А. М. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2023. 204 с.

14. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. 448 с.
15. Кримінально-правова протидія незаконному обігу наркотиків: міжнародні та національні стандарти: посібник /А. В. Савченко, О. М. Стрільців; за ред. ректора Нац. акад. внутр. справ, д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. Нац. акад. прав. наук України, генерал-лейтенанта міліції Коваленка В. В.; Нац. акад. внутр. справ. Київ: НАВС, 2014. 145 с.
16. Гладкова Є.О. Стратегія й тактика протидії наркозлочинності в Україні : монографія. Харків : Діса плюс, 2019. 464 с.
17. Музика А. А., Горох О. П. Покарання та його застосування за злочини проти здоров'я населення : монографія. К. : А.В. Паливода, 2012. 404 с.
18. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.

3. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА, ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

3.1. Нормативно-правові акти:

1. Конституція України: закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Кримінальний кодекс України: закон України від 05.04.2001 № 2341-III // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
3. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України від 13.04.2012 № 4651-VI // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
4. Кодекс України про адміністративні правопорушення: закон України від 07.12.1984 № 8073-X // База даних «Законодавство України»/Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
5. Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів та зловживанню ними: закон України від 15.02.1995 № 62/95-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-%D0%B2%D1%80>
6. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>
7. Про запобігання та протидію домашньому насильству: закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19>
8. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей: закон України від 24.01.1995 № 20/95-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80>
9. Правила судово-медичного визначення ступеня тяжкості тілесних ушкоджень: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 17.01.1995 № 6 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0255-95>
10. Закон України «Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори» від 15 лютого 1995 року №60/95-ВР. Верховна Рада України / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-вр>
11. Закон України «Про заходи протидії незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин й прекурсорів та зловживання ними» від 15 лютого 1995 року №62/95-ВР. Верховна Рада України / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/62/95-вр>

12. Постанова Кабінету Міністрів України від 03 червня 2009 року №589 «Про затвердження Порядку провадження діяльності, пов'язаної з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, та контролю за їх обігом». Верховна Рада України / Законодавство України. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/589-2009-п>
13. Перелік наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 року №770. Верховна Рада України / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-п>
14. Правила виписування рецептів на лікарські засоби і вироби медичного призначення, затверджені Наказом МОЗ України від 19 липня 2005 №360. Верховна Рада України / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0782-05>
15. Наказ МОЗ України від 01 серпня 2000 року №188 «Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу». Верховна Рада України / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0512-00>
16. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року №10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності». Верховна Рада України / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>
17. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 26 квітня 2002 року №4 «Про судову практику в справах про злочини сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів» (із змінами, внесеними згідно з Постановою Верховного Суду від 18.12.2009 №16). Верховна Рада України / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-02>

3.2. Основна література:

1. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Кримінальне право : навч. посіб. / за заг. ред. М. І. Хавронюка. Київ : Ваіте, 2014. 944 с.
2. Задачник з кримінального права України (загальна та особлива частини) : практикум / [Литвинов О. М., Орлов Ю. В., Яценко А. М. та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2023. 204 с.
3. Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О. М. Литвинова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. 448 с.
4. Кваліфікація злочинів, підслідних органам внутрішніх справ : навч. посіб./ за заг. ред. В. В. Коваленка ; за наук. ред. О. М. Джузи та А. В. Савченка. Київ : Атіка, 2011. 648 с.
5. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. 2-е вид. Київ : Дакор, 2015. 786 с.
6. Кримінальне право України (у питаннях та відповідях) : навч. посіб. / [О.

- М. Литвинов, Ю. В. Орлов, В. П. Ємельянов та ін.] ; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Ю. В. Орлова ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2023. 520 с.
7. Кримінальне право України. Загальна частина : навч. посіб. / А. М. Ященко, В. Б. Харченко, О. О. Житний та ін. ; за заг. ред. О. М. Литвинова. Х.: Право, 2019. 480 с.
 8. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [А. А. Васильєв, Є. О. Гладкова, О. О. Житний та ін.] ; за заг. ред. проф. О. М. Литвинова; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2020. 428 с.
 9. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник : шосте видання, перероблене і доповнене / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. Харків: Право, 2020. 768 с.
 10. Основи кваліфікації злочинів : навч. посіб. / М. І. Панов, І. О. Зінченко, О. О. Володіна та ін. ; за заг. ред. М. І. Панова. Харків : Право, 2019. 378 с.
 11. Ус О. В. Теорія та практика кримінально-правової кваліфікації : лекції. Харків : Право, 2018. 368 с.
 12. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. 11-те вид., переробл. та допов. Київ : ВД «Дакор», 2019. 1384 с.

3.3. Допоміжна література:

1. Авраменко О.В., Бурда С.Я., Сас М.В. Кримінально-правова характеристика злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту: навч. посібник у схемах. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2019. 36с.
2. Алфьоров С.М., Шаблистий В.В. Кримінальна відповідальність за погрози застосування фізичного насильства : монографія. Запоріжжя : ФОП Зеленкевич Л.П. 2011. 212 с.
3. Андрушко А. В. Диференціація кримінальної відповідальності за злочини проти життя та здоров'я з врахуванням безпорадного стану потерпілої особи // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*: Серія Право. 2011. Вип. 17. С. 129-132.
4. Бандурка І.О. Захист дитинства в Україні: кримінально-правові та кримінологічні засади : монографія / за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова ; Кримінологічна асоціація України. Харків : Золота миля, 2017. 432 с.
5. Бандурка І. О. Злочини проти моральності у сфері статевих стосунків : монографія. Х. : Золота миля, 2012. 224 с.
6. Бесчастна В.В. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами: стан наукової розробки та напрями вдосконалення // *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2019. № 1 (20). С. 161-168.

7. Васильєв А. А., Пироженко О. С. Створення або утримання місць розпусти і звідництво: тлумачення об'єктивної сторони злочину. *Публічне право*. 2012. № 3. С. 131-136.
8. Гладкова Є.О. Стратегія й тактика протидії наркозлочинності в Україні : монографія. Харків : Діса плюс, 2019. 464 с.
9. Голубош В.В. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки, предметом яких є зброя, бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої (статті 262, 263, 263-1, 264 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2019. 272 с.
10. Горох О. П. Покарання за злочини проти здоров'я населення, що межують із незаконним обігом наркотиків. *Наукові записки національного університету «Києво-Могилянська академія»*. 2010. Юридичні науки. Том. 90. С. 94-98.
11. Грабовий В. В. Правова охорона власності в Україні: історико-правове дослідження : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01. Івано-Франківськ, 2018. 202 с.
12. Грищенко О. В. Кримінально-правова характеристика побоїв і мордування (ст. 126 КК України) : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Нац. акад. прав. наук України, НДІ вивч. проблем злочинності ім. В. В. Сташиса. Харків, 2014. 200 с.
13. Гринчак С.В. Кримінальна відповідальність за незаконну трансплантацію органів або тканин людини : монографія. Харків : Право, 2011. 296 с.
14. Грищук В.К., Маковецька Н.Є. Умисні вбивства за кримінальним правом України та Республіки Польща: юридичний аналіз складів злочинів : монографія. Хмельницький : Хмельницьк. у-нт управління та права, 2012. 368 с.
15. Данилевський А.О., Болдарь Г.Є. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти життя і здоров'я особи: проблеми кваліфікації та відмежування від суміжних складів злочинів : наук.-практ. посіб. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. 152 с.
16. Данильченко Ю. Б. Тероризм: феномен, детермінація, протидія : дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2018. 442 с.
17. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. порадник / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка. Сєверодонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2019. 92 с.
18. Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). К. : Ваіте, 2017. 872 с.
19. Ємельянов В.П. Антитерористичне законодавство: поняття, система, шляхи вдосконалення : монографія. Харків : Право, 2016. 88 с.
20. Івахненко О.А. Кримінальна відповідальність за хуліганські діяння : хуліганські злочини та склади злочинів : монографія / за заг. ред. В.П. Ємельянова. Харків : Право, 2016. 184 с.
21. Калмиков Д.О. Кримінальна відповідальність за експлуатацію дітей : монографія / наук. ред. д-р юрид. наук, проф. М. І. Хавронюк ; МВС

- України, Луганськ. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. 560 с.
22. Катеринчук К. В. Злочини проти здоров'я особи: проблеми кримінально-правової теорії та практики : монографія. Київ : Маслаков, 2018. 404 с.
 23. Корнієнко Є. В. Кримінально-правова характеристика зараження вірусом імунodefіциту людини чи іншої невиліковної інфекційної хвороби : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2013. 249 с.
 24. Кузнецов В. В. Основні напрями вдосконалення кримінально-правової охорони громадського порядку й моральності. *Наук. вісн. Херсон. держ. ун-ту. Серія Юридичні науки*. 2014. Том 3. Вип. 6-1. С. 135-139.
 25. Короленко О.В. Кримінологічна характеристика злочинів проти безпеки руху та експлуатації транспорту : автореф. роботи на здобуття освітнього ступеня «Магістр», спеціальність 081, «Право» освітня програма «Право». Миколаїв, 2021. 20 с.
 26. Кримінально-правова протидія незаконному обігу наркотиків: міжнародні та національні стандарти: посібник /А. В. Савченко, О. М. Стрільців; за ред. ректора Нац. акад. внутр. справ, д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. Нац. акад. прав. наук України, генерал-лейтенанта міліції Коваленка В. В.; Нац. акад. внутр. справ. Київ: НАВС, 2014. 145 с.
 27. Кримінальна відповідальність за злочини у сфері безпеки дорожнього руху: навчальний посібник / Назимко Є.С., Пилипенко Є.О., Лосич С.В., Печук І.С. – Донецьк: «Цифрова типографія», 2013. 178 с.
 28. Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів проти життя та здоров'я особи: проблеми кваліфікації та відмежування від суміжних складів злочинів: наук.-практ. пос. / А. О. Данилевський, Г. Є. Болдарь ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2011. 152 с.
 29. Лахова О. В. Кримінальна відповідальність за заподіяння умисних легких тілесних ушкоджень, побойів, мордувань : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Дніпро, 2017. 212 с.
 30. Лизогуб Я. Г. «Тривалий час», як оціночне поняття у статті 146 КК України. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 6. С. 88-91.
 31. Лизогуб Я. Г. Кваліфікуючі ознаки незаконного позбавлення волі людини: наукові аргументи проти законодавчих фактів. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 7. С. 91-94.
 32. Лизогуб Я. Г. «Карати не можна милувати», або чи потрібні заохочувальні норми у статтях КК України про злочини проти волі, честі та гідності особи. *Право і безпека*. 2018. № 3. С. 22-26.
 33. Лизогуб Я. Г. Науковий нарис законодавчих прогалин у злочинах терористичної спрямованості. *Юридична Україна*. 2019. №1–2. С. 42-46.
 34. Мартинишин Г. Я. Статева недоторканість як об'єкт кримінально-правової охорони в Україні : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2017. 220 с.
 35. Музика А. А., Горох О. П. Покарання та його застосування за злочини проти здоров'я населення : монографія. К. : А.В. Паливода, 2012. 404 с.

36. Наконечна Л. А. Насильство як наскрізне кримінально-правове поняття : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Львів, 2016. 210 с.
37. Олійничук Р. П. Кримінально-правова характеристика групового порушення громадського порядку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2011. 251 с.
38. Орлеан А. М. Кримінально-правова охорона людини від сексуальної експлуатації. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2012. № 2. С. 51-54.
39. Побої і мордування у кримінальному праві та законодавстві : монографія / А. Г. Гаркуша, В. В. Лень ; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, Нац. техн. ун-т «Дніпр. Політехніка». Дніпро : Біла К.О. [вид.], 2018. 123 с.
40. Попович О. С. Терористичний акт: поняття, склад злочину, кваліфікація : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. Харків, 2019. 225 с.
41. Савченко А.В., Репецький С.П. Суспільна моральність як об'єкт злочинних посягань : монографія. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. 280 с.
42. Самокиш І. В. Кримінально-правова охорона власності за законодавством України та країн Східної Європи – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса, 2020. 22 с.
43. Середа В. В., Серкевич І. Р. Тероризм: кримінологічна детермінація і кримінально-правова протидія : монографія / За заг. ред. В. С. Канціра. Львів, 2016. 188 с.
44. Соколовський В. Л. Громадська безпека як об'єкт злочину : дис. канд. юрид. наук : 12.00.08. К., 2017. 253 с.
45. Соловійова А. М. Кримінально-правова характеристика злочинів проти власності: порівняльно-правове дослідження : монографія. Вінниця : Вінницька газета, 2018. 459 с.
46. Сотула О. С. Кваліфікація злочинів проти життя та здоров'я особи // Кваліфікація злочинів у діяльності Національної поліції України : навч. посіб. / за заг. ред. О.М. Литвинова ; МВС України, Харків. Нац. ун-т внутр. справ. Харків : Константа, 2017. С. 21-56.
47. Сотула О.С. Кримінально-правова охорона життя людини в країнах романо-германської правової сім'ї: ретроспектива, компаративістика, моделювання : монографія. Харків : Видавець Іванченко І.С., 2015. 429 с.
48. Тютюгін В.І. Постановлення суддею завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови: окремі аспекти застосування ст. 375 Кримінального кодексу України / В.І. Тютюгін, О.В. Капліна, І.А. Тітко. *Вісн. Верхов. Суду України*. № 2 (138), 2012. С. 42-48.
49. Храмов О.М. Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення охорони особи від насильства : монографія. Харків : НікаНова, 2015. 472 с.
50. Черевко К.О. Кримінально-правова та кримінологічна характеристика незаконного проведення абортів : монографія. Харків : НікаНова, 2012.

- 196 с.
51. Шаблистий В.В., Галемін О.А. Кримінальна відповідальність за хуліганство, пов'язане з опором особам, наділеним владними повноваженнями під час виконання службових обов'язків, чи іншим громадянам, що припиняли хуліганські дії : монографія / за заг. ред. д.ю.н., доцента В.В. Шаблистого. Дніпро : Дніпропетровськ. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 64 с.
 52. Шевченко О.В. Кримінальна відповідальність за вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини : монографія. Харків : НікаНова, 2012. 215 с.
 53. Шепітько М.В. Кримінальна відповідальність за завідомо неправдиве показання: монографія / М.В. Шепітько. Х. : Апостіль, 2011. 260 с.
 54. Шепітько М.В. Кримінально-правовий підхід до розуміння поняття правосуддя / М.В. Шепітько. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2015. № 3 (82). С. 126-133.
 55. Ященко А.М. Деякі аспекти застосування ст. 130 КУпАП у зв'язку із набранням чинності Закону України №2617-VIII від 22.11.2018 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень». *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2020. №2 (23). С. 32-40.

3.4. Інформаційні ресурси в Інтернеті:

1. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua>
2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua>
3. Офіційний сайт МВС України. URL: www.mvs.gov.ua
4. Офіційний сайт Верховного Суду України. URL: <http://www.scourt.gov.ua>
5. Інформаційна агенція ЛІГАБІЗНЕСІНФОРМ. URL: <http://www.lbi.ua>
6. Єдиний державний реєстр судових рішень.
URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua>
7. Юридическая библиотека онлайн. URL: <http://lexliber.at.ua>
8. Юридична бібліотека. URL: <http://pravo.biz.ua>